Béres Attila

Grotter Pali Amerikában

A kíntornász *(sic!)* visszanéz

Egy napon Charlie Chaplin alkotói válságban volt. Céltalanul ődöngött az Aranyláz felvételeire megépített stúdió díszletei között, nagy klaffogó bohóccipőjével rugdosta a szürkülő műhavat. Ilyen napokon volt, hogy három nőt is elfogyasztott, mert férfiassága csak a nagyon sikertelen, vagy a csodálatosan sikeres napokon tetőzött. Ezúttal azonban csak sétapálcáját pörgette dühödten, és úgy érezte, vége filmes karrierjének.

Charlie Chaplin az idő tájt nem ivott, nem dohányzott, nem nőzött, nem olvasott újságot. Csak hazament szelíd arcú felesége, Hedda Purviance mellé, elfogyasztotta szerény vacsoráját, többnyire parizert vajas kenyérrel, meg egy üveg világos sört. Abban az időben Amerikában ismeretlen fogalom volt a barna sör, teljességgel érthetetlen, mért írták rá mégis minden sörösüvegre, hogy „világos" sör van benne. Meg aki átnézett az üvegen, láthatta is, hogy mennyire, de mennyire világos! De Amerika sosem volt normális ország, hiszen azok mentek oda innen fáradságos és szenvedésekkel teli úton, akik már itt sem bírták a normális életet. Persze vannak kivételek, ahogy az se mind arany, ami fénylik.

Charlie Chaplin vacsora után meghallgatta a rádióban a Világok harca, másképp a marslakók inváziója című hangjátékot, és hümmögött, no lám, mik vannak. Nem tódult rémületében az utcára, mint honfitársai tízezrével, cseppet sem esett pánikba, hiszen akár igaz a mese, akár nem, őt a marslakók is szeretik, filmjein kacagnak, bántódása nem eshet. Így ment a sora akkortájt, általában. De nem most! Most a hűvös stúdió falai közül kilépve a vakító napfényre, minden idegsejtjében érezte, hogy élete fordulópont előtt áll.

Hirtelen meghőkölt: egy termetes, nagy bajszú, a díszletmunkások durva szövésű köpenyét viselő férfi tartott felé öles léptekkel, karjait ölelésre tárva.

János! János! – kiáltozott az ember ismeretlen nyelven, és átölelte a törékeny termetű művészt, jól megropogtatva annak csontjait.

Charlie Chaplin hozzászokott a film világában a különös emberek jelenlétéhez, magát is izgalmasan és oda illően extravagánsnak gondota.

Az ismeretlen, két fájdalmas lapigatás között folytatta azon a különös, semmilyen kultúrnyelvre nem hasonlító nyelven a beszédet, valami egészen szilaj hegyvidéki dialektusban. Szó szerint ezeket mondta:

– Jancsi! Jancsikám! Béres János! Hát nem akarsz megismerni? Grotter Pali vagyok az ipartestületből! Ortopéd lábbelik rendelésre!

A szörnyű szavak hátrálásra késztették Charlie Chaplint, aki üzletembernek és gondolkodónak se volt utolsó. Mert ez az ember egy kiszabadult őrült, aki valamely kényszeres képzetének megtestesülését látja őbenne. De mi van, ha nem őrült?

– I beg your pardon! – szólalt meg hidegen, és egy lépést hátrált.

Grotter Pali büszke ember volt, nem erősködött sokáig. Hátralépett, és remegő bajszának minden megvetésével sújtotta a művészt.

– Szóval nem ismersz meg! Szóval már olyan nagy valaki lettél az Újvilágban, hogy már meg se ismered a régi cimborákat! Pedig mennyit dominóztunk az ipartestületben! Még mindig tartozol két pengővel, de nem azért jöttem. Légy boldog a pénzemmel, és többé nem ismerjük egymást!

Charlie Chaplin nem tudott magyarul, de a vérig sértett ember megvetése valósággal arcul csapta. Semmi mód nem volt a jóvátételre. Grotter hátat fordított, és tekintélyes jelenésként elvonult. Charlie Chaplin ott maradt porig alázva. Mint hiú ember, körbepillantott, ki látta a jelenetet. Az újságok végül is nem írtak az eseményről, de Chaplin tervezett filmje, a Kézművesek soha nem készült el.

Alkotó szárnyalását annyira megzavarta a valójában jelentéktelen incidens, hogy kinyomozta a díszletmunkás kilétét, és kisvártatva az összes magyar-gyanús alkalmazottját elbocsáttatta. Nagyobb ellenállásra számított, így kellemes meglepetéssel vette tudomásul, hogy a szedett-vedett népségért a szakszervezet egy árva gesztust sem tesz. Mégis, valami végérvényesen és megmagyarázhatatlanul megváltozott. A nyugtalanság többé nem hagyta el. A következő héten megvált Hedda Purviance-től, és lebontatta a Grover Hill-i stúdiót.

De ez nem szolgált elégtételül Grotter Palinak, mert addigra elhajózott Amerikából, és Budapesten a nyolcadik kerületi Nagytemplom utcában ortopéd cipészüzletet nyitott. Munkálkodása sok sérült ember életét könnyítette meg, és 1952-ben megkapta a Kiváló kisiparos címet, hozzá Rákosi Mátyás, az ország akkor volt bölcs vezérének bekeretezett színes képmását. Jogosult volt az oklevelet műhelyében jól látható helyre kifüggeszteni, de pénzjutalom nem járt az elismeréssel.

Harmincnyolc vagy harminckilenc egy verőfényes májusi vasárnapján Béres cipészmester és felesége, a hajdani tejkihordó Juliska a népligeti sokadalomban sétálgattak. Már túl voltak a perecen, és anyám szerény lány volt, nem szeretett minden vasárnap mézeskalács szívet kapni. Hallgatták a Hofferer vendéglőből kihallatszó cigányzenét, néha együtt dúdol-

gatták az ismert nótákat. Anyámon kalap volt, fehér cérnakesztyűt viselt, és krokodilmintás ridikült szorongatott a kezében. Ez különböztette meg a mesterneket az alsóbb néprétegekhez tartozó nőktől.

Apám éppen arról beszélt, hogy ha kedden kifizetik a talpalást, abból ő vesz egy csíknyi hasszél bőrt, ami ügyes iparosnál helyettesíti a sokkal drágább krupont, és ebből féléven belül olyan üzletet csinál, hogy tíz kvadrát borjúboxot kigazdálkodik belőle, amiből annyi új cipőt csinál rendelésre, hogy szoba-konyhás lakást bérelnek belőle a nyolcadik kerületben!

Ebből a bonyolult szakmai levezetésből anyám annyit szűrt le, hogy teljesen bizonytalan az a keddi kifizetés, viszont mégis minden rendben van, mert arra a férfira, aki nem tervezi a jövőjét, egy nő nem alapozhat családot. Ez a sovány, alacsony János pedig szakadatlanul tervez.

Apám egyszer csak kitépte magát a jövő ringatásából, és egy bőszen sántikáló, nagybajuszú, hórihorgas férfi elé futott. Pali! Pali! Grotter Pali! – kiáltozott, és ölelésre tárta karját. A férfi görbebotját apám mellének szegezve megállította.

Csaplin! – mondta hideg megvetéssel. Sarkon fordult és elbicegett, lábán a legújabb műremekkel, egy dongalábú embernek alkotott lábbelivel. Felnőtt férfi lábának nem volt hely abban a cipőben, de ő nem adott ki a kezéből olyan munkát, amin ne személyesen végezte volna el a minőségi ellenőrzést. Időnként pokoli fájdalmakat állt ki a foglalkozásáért.

Grotter Pali, miután hazajött Amerikából, soha többé nem állt szóba apámmal, pedig vasárnaponként többször találkoztak a Népligetben. Pali a frissen elkészített ortopéd cipőket törte be, olykor embertelen kínok közepette, de ez a próbatétel hozzátartozott a szakmai becsületéhez. Ha meglátta apámat, félrerántotta a fejét és büszkén elsántikált ellenkező irányba. Szakmájának kivételes tehetségű mestere volt 1956-ban bekövetkezett váratlan haláláig.

Charlie Chaplin soha nem tudta meg, hogy a filmezés mámorába beleszédült elbocsátott magyarjai az örményeket meghazudtoló ügyességgel tömegesen szivárognak be a sivatag szélén épülő és a jövőt jelentő új mozi-metropolisba, és ott a kulcspozíciókat elfoglalva megalapozzák az imperialista alapú filmgyártást. Az olasz példából okulva még arra is volt gondjuk, hogy a nagy stúdiók vezetését zsidó származású strómanokra bízzák, a későbbi maffiavádakat elkerülendő. Hollywood szárnyaló fejlődésnek indult. A látszólag jelentéktelen incidens a némafilm halálához vezetett.